

XORIJIY TILLARNI O'QITISHDA KOMMUNIKATIV YONDASHUV (COMMUNICATIVE LANGUAGE TEACHING)NING AHAMIYATI

Arabova Gulsanam

*G'arb tillari va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi Ma'mun Universiteti, Xiva,
O'zbekiston Email: arabova_gulsanam@mamunedu.uz*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada xorijiy tillarni o'qitishda kommunikativ yondashuvning (Communicative Language Teaching) ilmiy-nazariy asoslari, metodik xususiyatlari hamda amaliy ta'lim jarayonidagi samaradorligi yoritiladi. Kommunikativ yondashuv til o'rganishda nutqiy faoliyatni markazga qo'yib, o'quvchilarning real muloqot jarayonida til birliklaridan ongli va maqsadli foydalanish kompetensiyasini shakllantirishga xizmat qiladi. Tadqiqot davomida kommunikativ yondashuvning an'anaviy o'qitish usullaridan ustun jihatlari tahlil qilinib, uning zamonaviy xorijiy til ta'limidagi dolzarbligi asoslab beriladi.*

Kalit so'zlar: *kommunikativ yondashuv, xorijiy til ta'limi, kommunikativ kompetensiya, nutq faoliyati, metodika.*

KIRISH

Bugungi globallashtirish sharoitida xorijiy tillarni bilish shaxsning kasbiy va ijtimoiy raqobatbardoshligini belgilovchi muhim omillardan biri hisoblanadi.

Zamonaviy ta'lim tizimida tilni o'qitishdan ko'zlangan asosiy maqsad grammatik bilimlarni o'zlashtirish emas, balki o'rganilayotgan til orqali samarali muloqot qila olish kompetensiyasini shakllantirishdan iborat.

Shu sababli til o'qitish jarayonida asosiy e'tibor grammatik bilimlarni yodlashga emas, balki o'rganilayotgan tilni amaliy muloqot vositasi sifatida qo'llay olishga qaratilmoqda. Mazkur ehtiyoj xorijiy tillarni o'qitishda kommunikativ yondashuvning keng joriy etilishiga zamin yaratdi.

Kommunikativ yondashuv ta'lim oluvchilarning erkin muloqot qilish, fikrini izchil ifodalash va turli kommunikativ vaziyatlarga moslasha olish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilganligi bilan alohida ahamiyat kasb etadi.

Kommunikativ yondashuvning nazariy-metodik asoslari. Kommunikativ yondashuv XX asrning ikkinchi yarmida tilshunoslik va pedagogika sohasida yuz bergan ilmiy o'zgarishlar natijasida shakllandi.

Ushbu yondashuv D. Hymes tomonidan ilgari surilgan kommunikativ kompetensiya nazariyasiga tayanadi. Mazkur nazariyaga ko'ra, til bilish tushunchasi faqat grammatik me'yorlarni egallash bilan cheklanmay, balki til birliklaridan ijtimoiy-madaniy vaziyatlarga mos holda foydalanish qobiliyatini ham o'z ichiga oladi.

Kommunikativ kompetensiya quyidagi tarkibiy qismlarni qamrab oladi:

- lingvistik kompetensiya;
- sotsiolingvistik kompetensiya;

- diskursiv kompetensiya;

Ushbu komponentlarning uyg'un rivojlanishi o'quvchining to'laqonli kommunikativ faoliyat yuritishiga imkon yaratadi. An'anaviy grammatik-tarjima usuli bilan qiyoslaganda, kommunikativ yondashuv o'quvchilarning passiv bilimlarini faol nutqiy kompetensiyaga aylantirishda ustunlikka ega. Muhokama jarayonida aniqlanishicha, xatolarga nisbatan tolerant munosabat o'quvchilarda psixologik to'siqlarni kamaytiradi va erkin muloqot muhitini shakllantiradi. Biroq kommunikativ yondashuvni samarali tatbiq etish uchun o'qituvchidan yuqori metodik tayyorgarlik va darsni puxta rejalashtirish talab etiladi. Shu nuqtayi nazardan, kommunikativ yondashuv xorijiy til ta'limida nafaqat metodik, balki pedagogik jihatdan ham muhim ahamiyatga ega ekanligi tasdiqlandi.

Kommunikativ yondashuvning asosiy tamoyillari. Kommunikativ yondashuv ta'lim jarayonini tashkil etishda quyidagi metodik tamoyillarga tayanadi:

- dars jarayonida real hayotga yaqin kommunikativ vaziyatlarni modellashtirish;
- ta'lim oluvchining shaxsiy faolligi va mustaqilligini qo'llab-quvvatlash;
- nutq faoliyatining barcha turlarini (tinglab tushunish, gapirish, o'qish, yozish) integratsiyalashgan holda rivojlantirish;

- xatolarni o'rganish jarayonining tabiiy tarkibiy qismi sifatida qabul qilish;
- juftlik va guruhli ishlar orqali hamkorlikda o'rganishni tashkil etish.

Mazkur tamoyillar o'quvchilarni dars jarayonining passiv ishtirokchisidan faol subyektiga aylantiradi.

Kommunikativ yondashuvning ta'lim samaradorligiga ta'siri.

Kommunikativ yondashuv xorijiy tilni o'rganishda o'quvchilarning nutqiy faolligini oshirishga, muloqot jarayonida erkinlik va ishonchni shakllantirishga xizmat qiladi.

Ushbu yondashuv asosida tashkil etilgan mashg'ulotlarda o'quvchilar til birliklarini sun'iy mashqlar doirasida emas, balki mazmunli va maqsadga yo'naltirilgan kommunikativ faoliyat jarayonida o'zlashtiradilar.

Natijada o'quvchilarda quyidagi ko'nikmalar rivojlanadi:

- real kommunikativ vaziyatlarda tilni qo'llash;
- tanqidiy va ijodiy fikrlash;
- muloqot jarayonida strategik yechimlar topish.

Shuningdek, kommunikativ yondashuv zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bilan uyg'unlashgan holda xorijiy til ta'limining samaradorligini yanada oshiradi.

An'anaviy yondashuvlar bilan qiyosiy tahlil.

Grammatik-tarjima usulida asosiy e'tibor grammatik qoidalarni o'zlashtirish va matnlarni tarjima qilishga qaratilgan bo'lsa, kommunikativ yondashuvda muloqot jarayoni markaziy o'rinni egallaydi. Bu holat o'quvchilarning tilni real hayot sharoitida qo'llash imkoniyatlarini kengaytiradi hamda ularning kommunikativ ehtiyojlariga mos keladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, kommunikativ yondashuv asosida tashkil etilgan xorijiy til mashg'ulotlari o'quvchilarning nutqiy faolligi va tilni amaliy qo'llash darajasini sezilarli darajada oshiradi.

Xususan, dars jarayonida juftlik va guruhli ishlardan, rolli o'yinlar hamda muammoli vaziyatlarga asoslangan topshiriqlardan foydalanish o'quvchilarning og'zaki nutq faoliyatini jadallashtirdi.

O'quvchilar o'z fikrlarini erkin ifodalashga, muloqot jarayonida strategik yechimlar topishga va kommunikativ vaziyatlarga moslashishga ko'proq moyillik bildirdilar. Shuningdek, natijalar kommunikativ yondashuv grammatik bilimlarning ham samarali o'zlashtirilishiga xizmat qilishini ko'rsatdi.

Grammatik birliklar izolyatsiyada emas, balki muloqot jarayonida qo'llanilishi sababli ularning amaliy ahamiyati kuchaydi. O'quvchilarning tinglab tushunish va yozma nutq ko'nikmalarida ham ijobiy o'zgarishlar kuzatildi.

Umuman olganda, kommunikativ yondashuv o'quvchilarning til o'rganishga bo'lgan motivatsiyasini oshirish, dars jarayonini interaktiv va mazmunli tashkil etish imkonini bergani bilan samarali metod sifatida namoyon bo'ldi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, kommunikativ yondashuv xorijiy tillarni o'qitishda zamonaviy talablar va ta'lim standartlariga to'liq mos keladi. Ushbu yondashuv o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini izchil rivojlantirishga, ularning nutqiy faolligini oshirishga hamda tilni amaliy muloqot vositasi sifatida egallashiga xizmat qiladi.

Olingan natijalar kommunikativ yondashuvning xorijiy til ta'limidagi ahamiyati haqida ilgari bildirilgan ilmiy qarashlarni tasdiqlaydi. Grammatik-tarjima usuli bilan solishtirganda, kommunikativ yondashuv tilni real muloqot vositasi sifatida o'zlashtirish imkonini beradi.

Bu holat o'quvchilarning motivatsiyasi va til o'rganishga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Shu bois kommunikativ yondashuvni xorijiy til ta'limi amaliyotiga keng joriy etish ilmiy-metodik jihatdan asosli va dolzarb hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Hymes D. On Communicative Competence. – London, 1972.
2. Richards J.C., Rodgers T.S. Approaches and Methods in Language Teaching. – Cambridge, 2001.
3. Harmer J. How to Teach English. – London, 2007.
4. Brown H.D. Principles of Language Learning and Teaching. – New York, 2007.